

Оксана Володимирівна ГОНЧАРЕНКО

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економічної теорії та економіки сільського господарства,
Дніпропетровський державний аграрний університет
вул. Ворошилова, 25, м. Дніпропетровськ, 49600, Україна
E-mail: Oksana_goncharenko@ukr.net
Телефон: +38052397130

**ІННОВАЦІЙНИЙ ПРОЦЕС В АГРОПРОМИСЛОВОМУ ВИРОБНИЦТВІ:
СТРУКТУРИЗАЦІЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ**

Гончаренко, О. В. Інноваційний процес в агропромисловому виробництві: структуризація та особливості організації [Текст] / Оксана Володимирівна Гончаренко // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол. : С. І. Шкарабан (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2013. – Том 14. – №1. – С. 54-58. – ISSN 1993-0259.

Анотація

Досліджено особливості інноваційного процесу в агропромисловому виробництві. Визначено зміст етапів та окреслено підетапи організації інноваційного процесу. Виділено спільні чинники розвитку окремих етапів інноваційного процесу. Унаслідок існування великої кількості кінцевих споживачів інновацій – сільськогосподарських товаровиробників, що не дозволяє виходити відразу на масове тиражування інновацій, без попередньої апробації на окремих підприємствах та з позицій групування і організації різноманітних учасників інноваційної діяльності, – запропоновано структурувати етапи інноваційного процесу з виділенням двох стадій: створення і освоєння інновацій; масове їх поширення. Доведено інституціональний характер чинників, що перешкоджають активізації інноваційного розвитку агропромислового виробництва, що виявляються в неузгодженості правових механізмів, які забезпечують інноваційний розвиток та недієздатності інститутів, які мають забезпечувати поширення інновацій.

Ключові слова: агропромислове виробництво; інновація; інноваційний розвиток; інноваційний процес; впровадження інновацій.

Оксана Владимировна ГОНЧАРЕНКО

**ИННОВАЦИОННЫЙ ПРОЦЕСС В АГРОПРОМЫШЛЕННОМ ПРОИЗВОДСТВЕ:
СТРУКТУРИЗАЦИЯ И ОСОБЕННОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ**

Аннотация

Исследованы особенности инновационного процесса в агропромышленном производстве. Определено содержание этапов и очерченные подэтапы организации инновационного процесса. Выделены общие факторы развития его отдельных этапов. В результате существования большого количества конечных потребителей инноваций – сельскохозяйственных товаропроизводителей, что не позволяет выходить сразу на массовое тиражирование инноваций, без предыдущей апробации на отдельных предприятиях и с позиций группирования и организации разнообразных участников инновационной деятельности, – предложено структурировать этапы инновационного процесса с выделением двух стадий: создание и освоение инноваций; массовое их распространение. Доказан институциональный характер факторов, препятствующих активизации инновационного развития агропромышленного производства, они проявляются в несогласованности правовых механизмов, которые обеспечивают инновационное развитие и недееспособности институтов, отвечающих за распространение инноваций.

Ключевые слова: агропромышленное производство; инновация; инновационное развитие; инновационный процесс; внедрение инноваций.

Oksana Volodymyrivna GONCHARENKO
PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of Department of Economic Theory
Agricultural Economics,
Dnipropetrovsk State Agrarian University
Vorochylov str., 25, Dnipropetrovsk, 49027, Ukraine
E-mail: Oksana_goncharenko@ukr.net
Phone: +38052397130

INNOVATIVE PROCESS IN AGROINDUSTRIAL PRODUCTION: CONSTITUENTS AND FEATURES OF ORGANIZATION

Abstract

The features of innovative process in an agroindustrial production are investigated. The essence of stages is maintained and substages of organization of innovative process are outlined. The general factors of the development of separate stages of innovative process are distinguished. As a result the existence of plenty of the users of innovations – agricultural commodity producers, that does not allow to go out at once on the mass circulation of innovations, without previous approbation on separate enterprises and from positions of grouping and organization of various participants of innovative activity, – it is suggested to structure the stages of innovative process with the selection of two stages: creation and mastering of innovations; mass distribution of innovations. There has been proved the institutional character of factors that prevent activation of innovative development of agroindustrial production. They appear in inconsistencies of legal mechanisms, that provide innovative development and incompetence of institutes that must provide distribution of innovations.

Keywords: *agroindustrial production; innovation; innovative development; innovative process; introduction of innovations.*

JEL classification: Q10

У сучасних реаліях інноваційний процес є обов'язковою і базовою умовою забезпечення конкурентоспроможності виробництва і продукції, завоювання і утримання позицій на ринках, підвищення продуктивності, а в результаті і ефективності як підприємства, так і економіки загалом. Інноваційний процес не завершується впровадженням або появою на ринку нового продукту, послуги або доведенням до проектної потужності нової технології. Цей процес не уривається і після впровадження, оскільки у міру поширення інновація удосконалюється, набуває раніше невідомих споживчих властивостей. Це відкриває для неї нові сфери застосування і ринки, а отже, і нових споживачів, які сприймають цей продукт, технологію або послугу як нові.

Необхідність переходу вітчизняного агропромислового виробництва на інноваційну основу розвитку не викликає сумніву, оскільки тільки цей напрям дозволить вирішити комплекс таких проблем, як досягнення продовольчої безпеки країни; достатнє забезпечення населення продовольством; підвищення рівня життя сільського населення; підвищення ефективності виробництва і усієї економіки країни. Інноваційний розвиток агропромислового виробництва означає його якісне реформування, що досягається за рахунок зростання продуктивних сил при одночасному вдосконаленні організаційно-економічного механізму сільського господарства та галузей, що взаємодіють з ним. Інноваційний розвиток агропромислового виробництва може бути забезпечений шляхом активізації

інноваційних процесів, постійного розширення використання поліпшених сортів сільськогосподарських культур і порід тварин, експлуатації нових машин, прогресивних організаційно-економічних моделей, сучасних інформаційних технологій та інших нововведень.

Наявний стан організації інноваційних процесів в агропромисловому виробництві відображає одночасно декілька проблем: неефективне використання інноваційного потенціалу, відсутність інституційних передумов для комерціалізації новацій та організаційних механізмів підтримки державою інноваційної діяльності.

Проблематиці інноваційного розвитку, розробці теоретичних засад інноваційного процесу та його організації в агропромисловому виробництві присвятили наукові дослідження закордонні і вітчизняні вчені: А. Аурора [11], А. Голубев, О. Дацій, В. Дементьев [2-4], Г. Менш [12], Р. Нельсон [13], П. Саблук, Л. Федулова, О. Шпикуляк, О. Шубравська [6-0], А. Яффі [14].

Серед фахівців відсутня одностайність щодо виділення стадій інноваційного процесу. Залежно від контексту і предметного простору дослідження виокремлюються етапи фундаментальних і прикладних досліджень, дослідного виробництва, підготовки до виробництва, виробництва, збуту [5, с. 114-115]; фундаментальних досліджень, прикладних досліджень, розробки, дослідження ринку, конструювання, ринкового планування, дослідного виробництва, ринкових випробувань, комерційного виробництва. У більш вузькому

значенні інноваційний процес представляють як сукупність послідовних фаз: наука – дослідження – розробка – виробництво – споживання [1, с. 24].

Відаючи належне результатам досліджень вказаних авторів щодо визначення змісту інноваційного процесу, чинників та пріоритетів інноваційного розвитку, необхідно зазначити, що низка теоретичних, методологічних, методичних і практичних питань, пов'язаних із структуруванням, організацією та активізацією інноваційного процесу в агропромисловому виробництві, все ще потребує розв'язання і обґрунтування.

Метою нашої статті є аналіз інноваційних процесів в агропромисловому виробництві, визначення етапів та стадій його організації, виявлення чинників активізації інноваційного розвитку.

У сфері інноваційної діяльності вітчизняного аграрного сектора відсутня системна основа її розвитку, яка передбачає наявність і взаємну узгодженість пріоритетів, а також поєднання інноваційних і структурних перетворень галузі. Окремі досягнення мають локальний характер і відносяться переважною мірою до селекційної діяльності. Інноваційному процесу в аграрній сфері властива недостатня розвиненість провідних нині у світі напрямів інноваційної діяльності (розробка і впровадження ресурсозберігаючих та екологоохоронних технологій), спрямування інноваційного розвитку вітчизняних агровиробників здебільшого на впровадження нових сортів і гібридів рослин, порід тварин, ветеринарних препаратів у сільському господарстві, бактеріальних заквасок у харчовій промисловості [9, с. 92-93].

Основними особливостями формування і розвитку інноваційних процесів в агропромисловому виробництві є: різноманітність видів продукції, відмінності в технологіях виробництва продукції; залежність технологій виробництва від природних і погодних умов; відокремленість виробників від розробників інновацій; відсутність ефективного організаційно-економічного механізму трансферу інновацій виробникам; різноманіття організаційних форм, що мають суттєві відмінності за характером функціонування і фінансування [10, с. 111].

В агропромисловому виробництві інноваційний процес є постійним і безперервним потоком перетворення конкретних технічних і технологічних ідей на основі наукових розробок у нові технології (чи окремі складові частини), доведення їх до використання безпосередньо у виробництві з метою отримання якісно нової продукції.

Найбільш тривалим є процес створення інновацій. Створення інновацій в агропромисловому виробництві містить: зародження ідеї, проведення фундаментальних і

прикладних досліджень та розробок, оформлення їх результатів як об'єктів інтелектуальної власності в інновації, виробництво і реалізацію наукоємної продукції, адаптування інновацій до виробництва. Проведення фундаментальних і прикладних досліджень і розробок, попри високий ризик отримання незадовільних результатів, – абсолютно необхідний підетап у процесі створення науково-технічної продукції. Розробка вважається закінченою, коли повністю виконано план дослідження і отримано певний результат. При цьому обов'язкова виробнича перевірка. Разом з останньою відбувається стадія оформлення закінчених розробок як об'єктів інтелектуальної власності, видача патентів і ліцензій, що збігається з трансформацією вказаних досягнень у конкретні інновації.

Важливим етапом інноваційного процесу є поширення інновацій. Для цього використовують різні напрями і конкретні канали проникнення їх в агропромислове виробництво. Значна роль при цьому відводиться функціонуванню органів управління агропромисловим виробництвом, підготовці і перепідготовці кадрів керівників, фахівців і працівників масових професій, інформаційно-пропагандистської діяльності. У сучасних умовах на це питання не звертається належна увага. Надалі із розвитком і вдосконаленням інформаційних технологій мають бути створені умови для того, щоб товаровиробники дізналися про інновації не лише з виробничого досвіду передових підприємств, але і безпосередньо ще на стадії створення інновацій. Успішність поширення інновацій в агропромисловому виробництві значною мірою залежатиме від інформаційної забезпеченості галузі.

Етап поширення інновацій потребує пошуку джерел фінансування, активізації функцій менеджменту, рекламування інновацій, інформаційного забезпечення суб'єктів агропромислового виробництва через діяльність інформаційно-консультаційних служб та засоби масової інформації. Дослідні господарства та інші організації є експериментально-виробничою базою для проведення досліджень, випробувань і доопрацювання наукових розробок, пропаганди досягнень науки і техніки та впровадження їх у виробництво.

В умовах сьогодення, на перший план висуваються питання не стільки впровадження, скільки поширення інновацій. Це пов'язано з тим, що: певною мірою зросла потреба сільськогосподарських товаровиробників в інноваціях і сприйнятливості до передових технологій; створені нові підприємства, що обумовлено приходом у галузь нових власників і інвесторів; модернізовано через низький рівень ефективності деякі господарства, які відчувають

потребу в передових технологіях; посилюється державна підтримка аграрного сектора економіки країни; є значна кількість учасників, зацікавлених у створенні і просуванні, освоєнні інновацій в АПК.

Наступний етап передбачає активізацію чи формування організаційно-економічного механізму освоєння інновацій товаровиробником, встановлення договірних відносин між товаровиробниками і розробниками інновацій. Упровадження розробок у виробництво полягає у досягненні комерційного успіху в усіх видах діяльності сільськогосподарських підприємств та дозволяє суттєво підвищити їх технологічний потенціал. Економічна ефективність на етапі перетворення нововведень в інновації у сільськогосподарському виробництві визначається з урахуванням: приросту врожайності (для сорту); підвищення продуктивності (для тварин); приросту виробництва валової продукції у господарстві та покращення її якості; зменшення витрат праці на одиницю продукції або на виробничу одиницю; зменшення собівартості сільськогосподарської продукції.

Слід визнати, що процес упровадження інновацій в аграрному секторі економіки складний і неоднозначний. Розглянуті етапи складають основний зміст інноваційного процесу. Деякі вчені справедливо зазначають, що самостійним попереднім етапом інноваційного процесу слід уважати техніко-економічне обґрунтування засвоєння інновації. До основних його етапів належать: оцінка природно-економічних умов виробництва сільськогосподарської продукції і умов використання машин; аналіз техніко-економічних параметрів запропонованих технологій і техніки, вибір найбільш доцільних видів; обґрунтування потреби в техніці; розрахунок собівартості виробництва продукції; визначення економічної ефективності нововведень за приростом прибутку або зниження собівартості, терміну окупності, витрат енергоресурсів; оцінка способів придбання: за рахунок власних засобів, кредиту, лізингу; визначення умов ефективного використання технологій і техніки.

Урахування змісту та особливостей протікання етапів інноваційного процесу в агропромисловому виробництві, виділення спільних проблем на окремих етапах та необхідність пошуку інструментів для активізації самих процесів обумовлює можливість розподілу інноваційного процесу на 2 стадії: 1) створення і освоєння інновацій; 2) масове поширення інновацій.

Такий підхід обумовлений наступним. По-перше, велика кількість кінцевих споживачів інновацій – сільськогосподарських товаровиробників не дозволяє виходити відразу на масове тиражування інновацій, без попередньої апробації на окремих підприємствах. Необхідно звести до мінімуму невдалі спроби впровадження інновацій, оскільки

вони надалі спричиняють вироблення упереджень у товаровиробників до усіх нововведень. По-друге, розподіл загального інноваційного процесу на дві стадії дозволить краще згрупувати і організувати учасників інноваційної діяльності, оскільки на кожній стадії свої споживачі інновацій, свої особливості і технології їх поширення.

Активізації інноваційних процесів в агропромисловому виробництві значною мірою перешкоджають чинники інституційного характеру, що виявляються в неузгодженості правових механізмів, які забезпечують інноваційний розвиток; недієздатності інститутів, які мають забезпечувати поширення інновацій; нездатність суспільних інститутів та дрібних виробників протистояти значному капіталу; неефективність управлінських зусиль місцевих громад; невирішеність земельних питань.

Узагальнення теоретичних напрацювань у сфері організації інноваційних процесів в агропромисловому виробництві дозволяє визначити чотири етапи їх розвитку: створення, поширення, засвоєння інновацій і отримання ефекту від освоєння інновацій.

Виділення спільних чинників на окремих етапах інноваційного процесу та пошук інструментів їх активізації дозволяє розподілити інноваційний процес на 2 стадії: 1) створення і освоєння інновацій; 2) масове поширення інновацій.

Особливістю інноваційних процесів в аграрній сфері є те, що в них задіяна велика кількість учасників, які різною мірою беруть участь у різних стадіях інноваційного процесу і впливають на його кінцеву ефективність і результативність.

На тривалість стадій і загалом організацію інноваційного процесу в агропромисловому виробництві впливають наступні особливості: множинність видів сільськогосподарської продукції і продуктів її переробки, істотна різниця в технології їх обробітку і виробництва; значна диференціація окремих регіонів країни за умовами виробництва; залежність використовуваних у сільському господарстві технологій від природних і погодних умов; велика різниця в тривалості періоду виробництва сільськогосподарської продукції і продуктів її переробки; високий ступінь територіальної роз'єднаності сільськогосподарського виробництва; різноманіття форм і зв'язків сільгосптоваровиробників з інноваційними формуваннями; відособленість сільськогосподарських товаровиробників від організацій, що виробляють науково-технічну продукцію; відсутність чіткого і науково обґрунтованого організаційно-економічного механізму передачі досягнень науки сільськогосподарським виробникам; істотне відставання галузі по освоєнню інновацій у виробництві.

Список літератури

1. Водачек, Л. О. Стратегия управления инновациями на предприятии [Текст] / Л. Водачек, О. Водачкова. – М. : Экономика, 1989. – 167с.
2. Голубев, А. А. Парадоксы развития аграрной экономики России [Текст] / А. А. Голубев // Вопросы экономики. – 2012. – № 1. – С. 115-126.
3. Дацій, О. І. Фінансове забезпечення інновацій в агропромисловому комплексі України [Текст] / О. І. Дацій // Проблеми інвестиційно-інноваційного розвитку. – 2011. – № 1. – С. 65-76.
4. Дементьев, В. В. Чому Україна не інноваційна держава: інституційний аналіз [Текст] / В. В. Дементьев, В. П. Вишневський // Економічна теорія. – 2011. – № 3. – С. 5-20.
5. Санто, Б. Инновация как средство экономического развития [Текст] / Б. Санто. – М: Прогресс, 1990. – 296 с.
6. Федулова, Л. І. Економіко-технологічний аспект регіональних теорій розвитку [Текст] / Л. І. Федулова // Економічна теорія. – 2012. – № 1. – С. 65-81.
7. Федулова, Л. І. Тенденції розвитку інноваційної політики та її вплив на економічне зростання [Текст] / Л. І. Федулова // Економіка і прогнозування. – 2011. – № 2. – С. 63-81.
8. Федулова, Л. І. Концептуальна модель інноваційної стратегії України [Текст] / Л. І. Федулова // Економіка і прогнозування. – 2012. – № 1. – С. 87-100.
9. Шубравська, О. Інноваційний розвиток аграрного сектора економіки України: теоретико-методологічний аспект [Текст] / О. Шубравська // Економіка України. – 2012. – № 1. – С. 27-35.
10. Шпикуляк, О. Г. Етапність інноваційного процесу та оцінка ефективності інноваційної діяльності [Текст] / О. Г. Шпикуляк // Економіка АПК. – 2011. – № 12. – С. 109-116.
11. Aurora, A. Bridging the gap [Text] / A. Aurora, A. Gambardella, eds. // Underdogs to Tigers : the rise and growth of the software Industry in some emerging economies. – Oxford, UK: Oxford University Press, 2005.
12. Mensch, G. Changing Capital Values and the Prosperity to Innovate [Text] / G. Mensch, C. Continho, K. Kaasch // Futures, 1981. – №4. – P. 28
13. Nelson R. National Innovation Systems. A Comparative Analysis [Text] / R. Nelson. — Oxford: Oxford University Press, 1993. — 528 p.
14. Jaffe, A. B. Innovation Policy and the Economy [Text] / A. B. Jaffe, J. Lerner, S. Stern // National Bureau of Economic Research. – Cambridge, Massachusetts: The MIT Press, 2005. -272 p.

References

1. Vodachek, L., Vodachkova, O. (1989). Strategy of innovation management in the enterprise. Moscow: Economics.
2. Golubev, A. A. (2012). Paradoxes of agrarian economy of Russia. Problems of Economics, 1, 115-126.
3. Datsiy, O. I. (2011). Financial support for innovation in the agricultural sector of Ukraine. Problems of investment and innovation, 1, 65-76.
4. Dement'ev, V. V. Vishnevsky, V. P. (2011). Why Ukraine is not an innovative economy: the institutional analysis. Economics, 3, 5-20.
5. Santo, B. (1990). Innovation as a tool for economic development. Moscow: Progres.
6. Fedulova, L. I. (2012). Economic and technological aspects of regional development theories. Economics, 1, 65-81.
7. Fedulova, L. I. (2011). Trends innovation policy and its impact on economic growth. Economics and Forecasting, 2, 63-81.
8. Fedulova, L. I. (2012). Conceptual model of innovation strategies Ukraine. Economics and Forecasting, 1, 87-100.
9. Shubravskaya, O. (2012). Innovative development of the agricultural sector of Ukraine's economy : theoretical and methodological aspects. Economy of Ukraine, 1, 27-35.
10. Shpykulyak, O. G. (2011). Stages of the innovation process and evaluation of innovative activity. Economy APC, 12, 109-116.
11. Aurora, A. Gambardella, A. (2005). Bridging the gap. Underdogs to Tigers : the rise and growth of the software Industry in some emerging economies. Oxford, UK: Oxford University Press.
12. Mensch, G., Continho, C., Kaasch, K. (1981). Changing Capital Values and the Prosperity to Innovate. Futures, 4, 28.
13. Nelson, R. (1993). National Innovation Systems. A Comparative Analysis. Oxford: Oxford University Press.
14. Jaffe, A. B., Lerner, B. J., Stern, S. (2005). Innovation Policy and the Economy. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.

Стаття надійшла до редакції 14.10.2013 р.